

BARNKONSEKVENSPANALYS: FÖRSLAG TILL ÄNDRING AV STUDIESTÖDSLAGEN

1 November 2024

Åland

Författare: Jonna Varsa, barnkonventionsansvarig, Rädda Barnen på Åland

Arbetsgrupp: Jonna Grunér, Byråchef, Utbildningsbyrån, Ålands landskapsregering

Marika Sundqvist Karlsson, Enhetschef, AMS Studiestöd

Bodil Regårdh, Specialsakkunnig, Utbildningsbyrån, Ålands landskapsregering

Innehållsförteckning

Kort sammanfattning	3
Inledning	4
<i>Barns rättigheter gällande utbildning och levnadsstandard</i>	4
<i>Landskapsregeringens förslag</i>	5
<i>Datainsamling</i>	6
<i>Begränsningar</i>	7
Åländska studerande på andra stadiet som har ekonomiska svårigheter	7
Avgiftsfriheten på andra stadiet	8
Hur ekonomiska svårigheter påverkar ungdomar	9
<i>Svar från studerande, vårdnadshavare och vuxna som arbetar med ungdomar</i>	10
Kommentarer gällande studiestöd och beloppet	11
Transport till och från skolan	13
Landskapsregeringens förslag	14
<i>Studiepenning för studerande vid avgiftsfritt gymnasium, 17 år, boende hos vårdnadshavare minskas</i>	14
<i>Studiepenning för studerande vid avgiftsfritt gymnasium, 18 år eller äldre, boende hos vårdnadshavare minskas</i>	15
<i>Studiepenningen för studerande 17 år som är tvungna att flytta hemifrån påverkas inte</i>	16
<i>Studiepenningen för studerande 18 år eller äldre som bor självständigt påverkas inte</i>	17
<i>Tillägg för 17-åringar</i>	18
<i>Frysning av indexjustering</i>	18
Lättillgängligt material om möjliga förmåner i olika situationer (exempel)	19
Sammanfattning	20
Bilaga: Enkätfrågorna	22
<i>Enkät för studerande</i>	22
<i>Enkät för vuxna som arbetar med studerande</i>	23

Barnkonsekvensanalys av ändring av studiestödet

Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till utbildning (artikel 28), till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling (artikel 27) samt rätt att åtnjuta social trygghet och statligt stöd ifall föräldrar eller annan vårdnadshavare saknar tillräckliga resurser (artikel 26).

Kort sammanfattning

Ålands Landskapsregering planerar ändra studiestödslagen eftersom gymnasieutbildningen har blivit avgiftsfri. Även en temporär ändring där man fryser studiestödets indexjustering från och med 2025 och tre år framåt planeras. För att säkerställa tillgodoseendet av rättigheterna för alla barn och ungdomar är det viktigt i beslutsfattandet att beakta att:

- Enligt de svar som samlades in från studerande, vårdnadshavare och vuxna som arbetar med studerande finns det redan nu studerande som lever i ekonomisk utsatthet och där den ekonomiska situationen påverkar barn och ungdomars studier, psykiska och fysiska hälsa, sociala relationer och framtidsplaner mm.
- Med landskapsregeringens förslag riskerar situationen bli ännu värre för dessa studerande och även för andra studerande som med det nuvarande stödet just och just klarar sig.
- Kompensatoriska åtgärder krävs isåfall för de studerande som redan nu lever i eller riskerar hamna i ekonomisk utsatthet.
- Totala konsekvenser av de olika ändringarna som påverkar eller kommer påverka barnfamiljers och studerandes ekonomiska situation bör analyseras.

Inledning

Barns rättigheter gällande utbildning och levnadsstandard

Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till utbildning (artikel 28). För att förverkliga denna rätt ska staten (och självstyrande områden) "uppmuntra utvecklingen av olika former av gymnasial utbildning inklusive såväl högskoleförberedande utbildning som yrkesutbildning, göra dessa tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov" och "genom varje lämpligt medel göra högre utbildning tillgänglig för alla på grundval av förmåga".

Enligt Finlands grundlag 16 § 2 mom. ska det allmänna säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv.

FN:s barnrättskommitté har år 2023 gett rekommendationer till Åland och Finland. Kommittén rekommenderar att jämlik tillgång till utbildning säkerställs för alla barn från utsatta grupper, bl.a. barn i familjer som lever i ekonomisk utsatthet.¹ Att garantera rätten till utbildning som är till för alla, som håller god kvalitet och som är inkluderande är enligt FN:s barnrättskommitté den enskilt viktigaste policyinvestering stater kan göra för att trygga ungdomars kortsiktiga och långsiktiga utveckling. I synnerhet gymnasieutbildning har positiva effekter, enligt en allt större mängd evidens.² Kommittén rekommenderar också att Finland och Åland undviker nedskärningar av sociala förmånerna som påverkar barn som riskerar att drabbas av fattigdom samt säkerställer att alla barn har en adekvat levnadsstandard.³

Alla barn har rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling (artikel 27) samt rätt att åtnjuta social trygghet och statligt stöd ifall föräldrar eller annan vårdnadshavare saknar tillräckliga resurser (artikel 26). Föräldrarna har det huvudsakliga ansvaret, men saknar de förutsättningar att klara av det är staten ytterst ansvarig.

Enligt FN:s barnrättskommitté innebär förpliktelsen att "med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser" förverkliga barns ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (artikel 4) att konventionsstaterna inte avsiktligt bör vidta åtgärder som för utvecklingen bakåt när det gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Konventionsstaterna bör inte tillåta att barns befintliga nivå av åtnjutande av sina rättigheter sjunker. I ekonomiska kristider får åtgärder som för utvecklingen bakåt bara övervägas sedan alla andra alternativ har övervägts, och bara om det säkerställs att barnen är de sista som drabbas, i synnerhet barn i utsatta situationer. Om konventionsstaterna vidtar sådana åtgärder ska de kunna visa att åtgärderna är nödvändiga, rimliga, proportionerliga, icke-diskriminerande och tillfälliga, och att eventuella rättigheter som de påverkar kommer att återställas snarast möjligt.

¹ [CRC/C/FIN/CO/5-6](#), punkt 36 a.

² [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 20 \(2016\) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren](#), punkt 68

³ [CRC/C/FIN/CO/5-6](#), punkt 35 a-b.

Konventionsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att de grupper av barn som påverkas, och andra som har kännedom om de barnens situation, ska delta i beslutsprocessen angående åtgärderna i fråga.⁴

Landskapsregeringens förslag

Ålands Landskapsregering arbetar för närvarande med att ändra studiestödslagen eftersom gymnasieutbildningen har blivit avgiftsfri, vilket betyder att nu är alla läromedel, digitala verktyg och annat studiematerial samt arbetsredskap, arbetskläder och arbetsmaterial som behövs i undervisningen avgiftsfria. Den avgiftsfria undervisningen innefattar också nödvändiga skolresor och tillräcklig kost. Från och med hösten 2025 ska alla årskurser i gymnasiet bli avgiftsfria enligt lag, vilket betyder att de studerande inte ska ha några kostnader för till exempel böcker eller andra läromedel. Landskapsregeringen planerar att sänka studiestödet för studerande vid avgiftsfritt gymnasium eftersom man inte längre behöver betala för studiematerialet.

Enligt förslaget:

- Studiepenning för studerande vid avgiftsfritt gymnasium, under 18 år, boende hos vårdnadshavare minskar med 78 euro/månad, från 138 e/mån (indexjusterat belopp år 2024) till 60 e/mån.
- Studiepenning för studerande vid avgiftsfritt gymnasium, 18 år eller äldre, boende hos vårdnadshavare minskar med 82 euro/månad, från 148 e/mån (indexjusterat belopp år 2024) till 66 e/mån.
- Studiepenningen för studerande under 18 år som är tvungna att flytta hemifrån, till exempel på grund av att föräldrahemmet är i skärgården (längre än 2 timmar t/r från föräldrahemmet till skolan), påverkas inte.
- Studiepenningen för studerande 18 år eller äldre som bor självständigt påverkas inte.
- Tillägg till studiepenningen för studerande som är 17 år och lever i familjer med låga inkomster (tillägget är beroende på föräldrarnas/förälderns inkomst) ändras inte.

Som sparåtgärd planerar landskapsregeringen också en temporär ändring där man fryser studiestödets indexjustering från och med 2025 och tre år framåt. Med indexjusteringen menas att studiestödet justeras lika mycket som prisnivån stiger (man bevarar köpkraften, dvs kan betala lika många saker med studiestödet som man kunde under tidigare år). Indexjusteringen görs med föregående års fastställda ändring av konsumentprisindex som grund. Prognosen för 2024 (som påverkar justeringen år 2025) är just nu 1,9 %, sedan kan det landa på något annat och man vet inte än hur det kommer att bli för år 2026 eller 2027. Om prognosen stämmer skulle man vanligtvis med indexjusteringen höja både studiepenning och bostadsstöd med 1,9% år 2025, men om indexjusteringen fryses så blir det ingen höjning och om prisnivån stiger så kan man betala lite färre saker med den studiepenningen och/eller bostadsstödet som man får. Frysningen av index påverkar inte tillägget för 17-åringar. Även inkomstgränsen är undantagen från frysningen av index, så man kan tjäna lite mer pengar vid sidan om studierna utan att det påverkar studiestödet.

⁴ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 19 \(2016\) om offentlig budgetering för förverkligandet av barns rättigheter \(artikel 4\)](#), punkt 31.

Landskapsregeringen planerar även en sänkning av omfattningskrav för andra än högskolestudier från nuvarande 4,78 till 4,5 kompetenspoäng per månad. Motiveringen är att omfattningskrav ska vara liknande som på fastlandet. Ändringen bedöms vara positiv för studerande och under läsåret 2024–2025 har hittills ingen med omfattning 4,5–4,78 nekats studiestöd.

Datainsamling

Höranden av studerande har haft fokus på de studerandena som lever i ekonomisk utsatthet, eftersom beslut om studiestödet särskilt påverkar tillgodoseendet av deras rättigheter. Dessutom har Skunk - skärgårdsungdomarnas intresseorganisationens styrelse diskuterat ändringsförslagen på sitt styrelsemöte. En möjlighet till workshop för att diskutera studiestödet erbjöds även till studeranderåd vid Ålands lyceum och Ålands yrkesgymnasium samt till Folkhögskolans studerande, men tyvärr på grund av kort framförhållning var det inte möjligt att hitta tider som passade studeranderåden i det här skedet.

Studeranden som har ekonomiska svårigheter kunde svara på frågorna om studiestödet och deras ekonomiska situation skriftligt genom en elektronisk enkät, sociala medier och e-post eller muntligt i en intervju. Möjligheten att dela egna åsikter annonserades via skolorna (bl.a. Studnet och affischer), via professionella som arbetar med ungdomar samt via sociala medier. Alla ungdomar förutom en som har svarat på frågorna i enkäten har lämnat in sina kontaktuppgifter, men endast de som svarat att de får kontaktas för ytterligare frågor har kontaktats enligt deras egna önskemål bl.a. via Snapchat.

Två studeranden intervjuades och 28 studeranden svarade på frågor via enkäten varav 5 svarade på ytterligare frågor via snapchat eller messenger. De studerandena som delat sina åsikter har varit av varierande ålder (16–25 år). Majoriteten (23 st) studerar på yrkesgymnasiet och 4 i lyceum, 3 har inte specificerat var de studerar. Tyvärr saknas svar från studerande på folkhögskolan. Två ungdomar som går Katapult (Ung Resurs dagliga sysselsättningsverksamhet för ungdomar mellan 16-25 år som saknar studieplats eller arbete) har också svarat på enkätfrågorna. Två vårdnadshavare har delat sina åsikter i en telefonintervju och via e-post. Mindre justeringar har gjorts i citaten för att öka läsbarheten och för att säkerställa anonymitet. Alla som har delat sina åsikter muntligt och där citaten har justerats har fått godkänna sina egna citat.

Flera vuxna som träffar ungdomar och studerande med ekonomiska svårigheter i sitt arbete har delat sina erfarenheter via en elektronisk enkät, e-post eller muntligt:

- Marcus Koskinen-Hagman, Rektor vid Ålands lyceum
- Skolhälsovårdare vid Studerandehälsan
- Johanna Häggblom, Barn- och ungdomsledare, Lemland-Lumparlands församling
- Personalen på Skunk - skärgårdsungdomarnas intresseorganisation
- Rädda Barnen på Ålands personal

Erfarenheter har även frågats från bl.a. studiehandledarna, skolcoacherna och KST, men de har inte lämnat in svar.

Begränsningar

Tiden för att ta fram barnkonsekvensanalys och samla information från studerande samt de vuxna som arbetar med studerande har varit väldigt kort och barnkonsekvensanalysen blev färdig först när lagberedningen hade redan börjats.

Information om hur stor den gruppen av studerande som har ekonomiska svårigheter är begränsad (se mer information i följande kapitel).

Med tidsramarna och med den informationen som har funnits tillgänglig har det inte varit möjligt att djupare analysera de olika förslag som tas upp under "rekommendationer". Det har inte heller varit möjligt att bedöma de totala konsekvenserna av de olika (föreslagna) ändringarna i den sociala tryggheten som påverkar eller kommer att påverka barnfamiljers och studerandes ekonomiska situation.

Åländska studerande på andra stadiet som har ekonomiska svårigheter

Ekonomisk utsatthet kan beskrivas och beräknas på olika sätt, men det är svårt att få exakt information om hur många studerande på Åland har ekonomiska svårigheter.

ÅSUB har på begäran beräknat hur många hushåll på Åland där det finns ungdomar 16–24 år ligger under den relativa fattigdomsgränsen och hur många erhåller utkomststöd. Uppgifterna ger dock endast en indikation om ekonomisk utsatthet bland unga i åldern 16–24 år. För att fånga de studerande som inte bor med sina föräldrar kartlägger ÅSUB hushåll som erhållit bostadsstöd riktat till studerande. Totalt 36 hushåll under den relativa fattigdomsgränsen erhöll bostadsstöd för studerande år 2021. I 29 av dessa var den yngsta medlemmen i åldern 16–24 år och totalt 4 hushåll av dessa fick utkomststöd. För information om hemmaboende unga i åldern 16–24 år kartlägger ÅSUB hushåll under fattigdomsgränsen som inte erhållit bostadsstöd riktat till studerande. I totalt 80 hushåll under fattigdomsgränsen fanns barn i åldern 16–24 år, 15 av dessa hushåll fick utkomststöd.⁵

Enligt hälsa i skolan 2023 upplevde 31% av studerande i gymnasiet och 40% av studerande i yrkesgymnasiet på Åland att familjens ekonomiska situation är måttlig eller sämre.⁶

Familjens upplevda ekonomiska situation måttlig eller sämre.

⁵ Beräkningarna har gjorts med hjälp av material som består av hushåll på Åland år 2021. I beräkningarna beaktas hushållens disponibla inkomst per konsumtionsenhet. I beräkningarna används en relativ fattigdomsgräns definierad som 60 procent av medianen av hushållens ekvivalerade nettoinkomst innan skattefria transfereringar. Fattigdomsgränsen för Åland blev då 16 544 euro år 2021 (före skattefria transfereringar, mätt i 2021 års penningvärde).

⁶ THL: Hälsa i skolan 2023,

https://public.tableau.com/shared/ZCRR5MRGQ?:display_count=n&:origin=viz_share_link

Varken Rädda Barnen eller landskapsregeringen har tillgång till annan data gällande Hälsa i skolan än den som redovisas i THL:s databas och därför vet vi inte hur många studerande upplever familjens ekonomiska situation som "måttlig", "ganska dålig" eller "mycket dålig". År 2019 svarade 23% av åländska ungdomar (i siffrorna ingår även åk 8-9 samt åk 1-2 i gymnasiet och yrkesläroanstalter) att de upplever familjens ekonomiska situation som måttlig, 4% som ganska dålig och 1,2% som mycket dålig⁷, men vi vet inte om fördelningen mellan olika svarskategorier alls ser liknande ut år 2023.

Avgiftsfriheten på andra stadiet

Det som har lyfts fram av både vuxna och studerande är att studierna på gymnasialnivå på Åland fortfarande inte är helt avgiftsfria. För tillfället saknas det fortfarande åländsk lagstiftning om avgiftsfrihet, men från och med hösten 2025 ska alla årskurser i gymnasiet bli avgiftsfria enligt lag, vilket betyder att de studerande inte ska ha några kostnader för till exempel för till exempel böcker eller andra läromedel.

Enligt Ålands Gymnasiums beslut gällande avgiftsfri gymnasieutbildning betalar studerande nu själva för skolmaterial så som pennor, suddgummi, anteckningsmaterial, mappar och liknade material samt även för idrottskläder och inneskor m.m. som behövs i undervisningen men som studerande även kan använda utanför undervisningen. Vid särskilda behov har skolan också tillgång till viss låneutrustning för idrott. Skäliga avgifter kan också tas ut för frivilliga studieresor, besök, evenemang och andra motsvarande verksamheter som kompletterar studierna.

Studerandes datoranskaffningar subventioneras med 400€ (läsåret 2024-2025) för Studerande vid Ålands lyceum, studerande vid Ålands yrkesgymnasium som studerar enligt HUTH vid Ålands lyceum (målet dubbelexamen) och för studerande inom merkonomutbildningen. Studerande vid IT-utbildningen (IT-stödperson) får för studietiden en dator till sitt förfogande från skolan. Summan fås efter ansökan. Datorsubventionernas storlek samt om de utökas till flera utbildningar fastställs i samband med budgetarbetet varje år. Skolan kan också vid behov bistå med dator för studietiden. En internetförbindelse hem erbjuds inte av utbildningsanordnaren, men det finns trådlös internetförbindelse i skolan som studerande får använda även för sina privata enheter. Ålands gymnasium har också datorer som studerande kan använda under skoldagen.⁸ Enligt Ålands Lyceums anvisningar behöver studeranden även ha egna hörlurar till provtillfällena. Studeranden får gratis tillgång till Office 365 under studietiden.⁹

⁷ Utsatthetens bredd och djup, kap. 2.1.3.6 Socioekonomi.

<https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/guidedocument/utsatthetens-bredd-och-djup.pdf>

⁸ https://studnet.gymnasium.ax/system/files/Bilaga%20C2%A7101A%2C%20avgiftsfri%20gymnasieutbildning_0.pdf och <https://www.gymnasium.ax/alands-lyceum/om-alands-lyceum/vilken-typ-dator-behovs-studierna-vid-alands-lyceum>

⁹ <https://www.gymnasium.ax/alands-lyceum/om-alands-lyceum/vilken-typ-dator-behovs-studierna-vid-alands-lyceum>

För tillfället skiljer den åländska avgiftsfriheten från den finländska modellen. Enligt rikets gymnasielag ska läromedel och arbetsredskap som undervisningen förutsätter vara avgiftsfria. Även om det inte uttryckligen står i lagen att skolan ska skaffa en dator för varje studerande ingår det i kostnadsberäkningarna för reformen att varje studerande ska få en dator som används under studietiden för att kunna delta i undervisningen. Också de idrottsredskap som behövs för studierna vid gymnasiet allmänna linje ska i princip vara avgiftsfria i riket och studerande ska ha tillgång till låneutrustning från skolan vid behov. Om studerande inte har en internet-förbindelse till sitt förfogande och deltagandet i undervisningen förutsätter det, ska utbildningsanordnaren också erbjuda en sådan förbindelse.¹⁰

Det har lyfts fram av både studerande och vuxna att kostnader för skolmaterial så som pennor och anteckningsblock kan vara stora. Några studeranden lyfte fram att det beror på läraren ifall man måste ha egna pennor och papper mm eller om man får låna material från skolan. Det lyftes också fram att beroende på studielinje kan det vara väldigt svårt att studera utan internetförbindelse hemma och alla studerande har inte råd med att skaffa den. Internetabonnemang tar en stor del av studiestödet.

Studerande på avgiftsfria yrkesgymnasiet har lyft fram att de har känt ibland att de behövt skaffa egna verktyg mm eftersom de man fått från skolan inte har fungerat.

Rekommendationer:

- När den åländska lagen om avgiftsfria gymnasiestudier tas fram är det viktigt att lagen säkerställer att alla de studerandena som behöver det ska få tillgång till all utrustning som behövs för studierna utan några avgifter. Där ingår bl.a. dator, idrottsutrustning, internetabonnemang och pennor mm. Även frågan om transport till och från skolan bör ses över.
- Innan lagen om avgiftsfria gymnasiestudier träder i kraft är det viktigt att säkerställa att alla studerande har råd med sådant material och utrustning som krävs för studierna samt transport till och från skolan. Se mer information nedan under "Transport till och från skolan".

Hur ekonomiska svårigheter påverkar ungdomar

Det finns forskning från både Finland, Sverige och internationellt som visar att familjers socioekonomiska villkor har direkt påverkan på barns mående, levnadsvillkor och möjlighet att få sina rättigheter tillgodosedda. Att växa upp under ekonomisk utsatthet leder till ökad risk för fysisk och psykisk ohälsa.¹¹ Enligt landskapsregeringens rapport som analyserade de åländska resultaten i Hälsa i skolan 2019 var de åländska ungdomar som uppgett att familjens ekonomi var "mycket dålig" betydligt mer utsatta för sexuellt ofredande, sexuellt våld, för fysiskt och psykiskt våld från föräldrarna samt mental ohälsa än andra jämnåriga.¹²

¹⁰ <https://okm.fi/sv/fragor-och-svar-om-laroplikten>

¹¹ Se t.ex. [Folkhälsomyndigheten \(2019\) Ojämligheter i psykisk hälsa i Sverige – En kunskapsammanställning](#) och [IFAU \(2015:13\). Hellre rik och frisk – om familjebakgrund och barns hälsa.](#)

¹² <https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/guidedocument/utsatthetens-bredd-och-djup.pdf>

Att växa upp i ekonomisk utsatthet ger också sämre möjligheter till en meningsfull fritid samt en ökad risk för dåliga skolresultat och att utsättas för mobbning i skolan. Att inte ha möjligheter att delta i sociala sammanhang med andra jämnåriga kompisar ökar risk för social exkludering.¹³ Ekonomisk utsatthet påverkar barns drömmar och framtidstro.¹⁴

Svar från studerande, vårdnadshavare och vuxna som arbetar med ungdomar

Liknande erfarenheter var tydligt synliga i svaren från både ungdomar, vårdnadshavare och vuxna som arbetar med ungdomar. Det som lyftes fram var att ekonomiska svårigheter ger ungdomar en ständig och långvarig stress och oro, påverkar deras mående och studieprestationer, kan göra det svårt för unga att planera långsiktigt, vilket kan leda till avsaknad av mål eller framtidsvisioner, gör att ungdomar anpassar sina drömmar och vad de tror är möjligt för dem, begränsar deltagande i sociala aktiviteter, vilket kan leda till utanförskap och ensamhet, orsakar känslor av skam, vilket kan påverka deras självkänsla och relationer med vänner, ökar risken för ångest, depression och sömnproblem samt kan påverka tillgången till hälsosam mat och fysiska aktiviteter vilket i sin tur påverkar den fysiska hälsan. Vissa studerande med ekonomiska svårigheter har t.ex. kunnat köpa gymkort med hjälp av billiga studerandepreiser, men även då kan det betyda att man behöver prioritera bort något annat istället.

”Det vore jätteviktigt att man kunde göra något roligt på fritiden. Man borde kunna t.ex. simma med sina kompisar, laga middag med dom, men det är inte så lätt när man behöver betala andra saker.” -Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”När man har svårt med ekonomin, missar man väldigt mycket av det roliga i livet. Man växer upp för fort tycker jag. Man måste sitta och göra ekonomiplan, måste jobba på sidan av studierna, vi ungdomar har inte tid att ha roligt.” -Studerande, 17 år

”Man kan också få ångest av en dålig ekonomi och börja må jättedåligt.” -Studerande, 17 år

”Jag kan inte ägna mig åt nån hobby så som mina vänner kan, jag blir isolerad och det är snålt med mat.” -Studerande, 17 år, bor självständigt

”Jag tror att mentala hälsan skulle gå ner en del om man sänker studiestödet, för det är kanske en av de få motivatorn som vissa folk har för att gå i skolan, för att de får pengar för att studera.” -Studerande, 17 år

Det som de flesta studerande och vårdnadshavare ville att alla ska förstå är att de summor som de flesta anser är små kan vara väldigt stora för de studerande och

¹³ Se t.ex. [FORTE Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd. \(2018\) Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige – En kunskapsöversikt med fokus på ojämlikhet](#) och ITLA:

https://itla.fi/lapsiperhekoxyhyys-datana/#Lapsiperhekoxyhyys_maarittaa_elamankulkua (på finska)

¹⁴ Se t.ex. [Rädda Barnen Finland, Barnets röst, 2019](#)

familjer som lever i ekonomisk utsatthet. T.ex. pennor och häften, mellanmål i skolan om man har längre dag och frukost i skolan om man inte hunnit äta hemma är exempel som lyftes fram och som alla studerande inte har råd med.

Kommentarer gällande studiestöd och beloppet

En studerande har rätt till studiepenning från ingången av den kalendermånad då barnbidrag inte längre betalas för den studerande, då studerande fyller 17 år. Det föreslagna beloppet för studiestödet vid avgiftsfritt gymnasium har tagits fram med barnbidragets belopp som grund.

Det finns skillnader mellan studiestödet och barnbidraget, så som att studiestödet beviljas för högst nio månader per läsår (om studerande inte kan visa att hen bedriver studier under läsåret under en längre tid än det). Det lyftes fram att även om studerande lyckas få ett sommarjobb under sommarmånaderna, betalas lön för sommarjobbet oftast först i slutet av månaden, vilket gör det svårt för vissa studeranden att ha råd att köpa mat under den första sommarmånaden.

Barnbidraget är också universellt stöd som delas ut till alla barnfamiljer med barn under 17 år, oavsett behov. Studiestödet har inkomstgräns och kräver att den studerande studerar i tillräcklig omfattning. Studerande lyfte fram att studiestödet kan därför även vara väldigt bra motivation för att fortsätta studera även i tider då det kan kännas mindre motiverande.

”Studiestödet är en bra motivation för att studera. Det låser en lite till skolan, man måste få de där studiepoängen annars behöver man betala tillbaka. Det blir lite som jobbkontrakt. Det är många som inte riktigt gillar att studera men som ändå klarar av skolan pga studiestödet. Man kanske inte ser så långt annars, men det blir bra för framtiden.” -Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

Många som svarade på enkäten skrev att de redan har ett jobb också på sidan av studierna, men ifall studiestödet minskas så behöver de jobba ännu mer och då kanske räcker inte tid för studierna.

”Om det blir mindre studiestöd så behöver vi studerande välja att jobba mer istället för att studera.” -Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”Studiestödet ger mig stöd i vardagen och får mig att fokusera på studierna då det hade känts för mycket för mig att ha ett jobb på sidan av skolan.” -Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”Jag kommer behöva ta mera jobb på fritid vilket kommer göra mitt sociala liv sämre jag kommer vara utbränd jag kommer inte ha orket i skolan om jag måst jobba hela tiden medans jag går 8 timmar i skolan. Jag kommer inte ha tid med träningar.”
-Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”Många har inte tillgång till extra jobb eftersom att många jobb kräver en utbildning och det har man ju såklart inte nu när man studerar. Så det blir väldigt svårt att få pengar på något annat sätt än studiestödet.” -Studeraende, 17 år

Det ekonomiskt behovsprövade tillägget för studeraende som är 17 år verkar vara viktigt för de studeraende som har rätt till det, men i flera diskussioner med studeraende i låginkomstfamiljer kom det fram att studeraendena inte kände till tillägget och hade därför inte ansökt om det. AMS studiestödsenhet ska fundera över hur de kan göra det tydligare och sprida informationen kring möjligheten till tillägg.

De flesta studeraende med ekonomiska svårigheter som svarade på frågor berättade att de använder studiestödet till sådant som de behöver i vardagen, så som mat, transport, mobil, kläder, hygienprodukter, mediciner, p-piller, utrustning för fritidsaktiviteter, datortillbehör samt anteckningsblock och pennor till skolan. Några studeraende svarade att de köper hem mat med studiestödspengar för att hjälpa familjen.

”Jag använder studiestödspengarna till att köpa mat hem, då jag inte får något från föräldrarna.” -Studeraende, 18 år, bor hos vårdnadshavare

”Den används bl.a. till häften och pennor när det behövs köpas till skolgången. Jag ger en del av pengarna till mina föräldrar så de kan betala mina aktiviteter.” -Studeraende, 17 år, bor hos vårdnadshavare

Ifall studiestödet minskas svarar de studeraende som har ekonomiska svårigheter att de behöver prioritera bort bl.a. transporter, fritidsaktiviteter, hygienprodukter och även mat.

”Jag kommer behöva ta bort mina hygienprodukter och p-piller.” -Studeraende, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”Jag har eget husdjur jag måste betala saker för. Om stödet minskas kommer jag inte ha råd med mitt djur och jag vill inte göra mig av med henne.” -Studeraende, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”Det är inte optimalt att sänka studiestödet, eftersom det finns flera som jag som behöver studiestödet för att överleva.” -Studeraende, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”Om de (vuxna) ska ta upp det här med att unga spendera pengar på alkohol, tobak och nikotinprodukter, jag skulle nästan säga att det säger mer om ungas mentala hälsa och vad de vuxna verkligen har gjort för att hjälpa oss unga än vad det säger om de unga som köper det. Ganska många mår inte bra av att dricka men de gör det för att komma undan med grejer.” -Studeraende, 17 år

Transport till och från skolan

Många av studerandena lyfte fram att ekonomiska svårigheterna påverkar hur man kan ta sig runt.

De som bor mer än 5 kilometer från skolan får gratis busskort. Det lyftes fram att för de andra tar det lång tid att gå 5 kilometer (eller lite under) till och från skolan varje dag om man inte har råd att köpa busskort eller cykel vid behov. Enligt KST kan en familj som långvarigt får grundläggande utkomststöd beviljas kompletterande utkomststöd för inköp av barncykel och hjälm. Till en vuxen person kan beviljas utkomststöd som engångsbidrag till cykel när personen studerar och cykeln behövs för dessa resor eller cykeln annars anses vara ett nödvändigt transportmedel för personen.¹⁵

De som får bostadsstöd har inte rätt att få gratis busskort. Eftersom det har varit svårt för många att hitta billiga lägenheter nära skolan kan det vara svårt att ta sig till och från skolan om man inte har råd att köpa busskort eller cykel. Det kom även upp att de 16-17 åriga barn som har föräldrahemmet i skärgården kan ha svårt att ta sig hem till familjen för helgerna eftersom resorna blir dyra. Saknaden av busskortet och pengar begränsar även möjligheter att träffa kompisar utanför skoltid.

Många studerande som bor på landsbygden lyfte fram att det kan vara svårt att nyttja busskortet eftersom bussar sällan går eller inte är anpassade till skolans tider. Då blir studerandena mer eller mindre tvungna att få skjuts eller att ha något fordon. Då behövs även bensin, försäkringar på fordon mm.

”Jag bor ganska långt ut på landet och det blir ofta svårt eftersom jag bor en bit från busshållplatsen men även så går det inte bussar så ofta.” -Studerande, 16 år, bor hos vårdnadshavare

”Om studiestödet sänks blir utbildningen inte lika motiverande då det ibland finns dagar då jag börjar sådana tider så att jag inte kan ta bussen och behöver köra, vilket gör att jag behöver ha råd med tank vilket blir svårt med den lilla summan som kommer bli.” - Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”Jag bor långt ifrån skolan och behöver kunna tanka min bil för att ta mig till skolan. Bussarna går ju knappt och har väldigt dåliga tider så man kan inte heller ta bussen så ofta.” -Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

I riket kan studerande få skolresestöd för eget färdstätt (t.ex med egen bil eller tillsammans med en kompis) om det inte finns kollektivtrafik eller skolskjuts och färdvägen i ena riktningen är över 5 kilometer, om skolresan fram och tillbaka tar i genomsnitt mer än 3 timmar (restid och väntetid) om dagen med kollektivtrafik eller skolskjuts, om skolresan är besvärlig till exempel på grund av funktionsnedsättning,

¹⁵<https://www.kst.ax/sites/default/files/attachments/protocol/attachments/Bilaga%201%2C%20Serviceniv%C3%A5%20utkomstst%C3%B6d%201012024.pdf>

sjukdom eller dagliga barnvårdsarrangemang eller om skolvägen eller färdsättet varierar flera gånger per månad eller läsår.¹⁶

Rekommendationer/frågor:

- Kan minst de skärgårdsungdomarna som lever i ekonomisk utsatthet få ett gratis busskort som underlättar att de kan ta sig till skolan, hem till familjen på helgerna samt träffa kompisar?
- Kan det vara möjligt att säkerställa att även de studerande som lever i ekonomisk utsatthet men där familjen inte nödvändigtvis långvarigt får grundläggande utkomststöd beviljas en cykel om den behövs för skolresor eller cykeln annars anses vara ett nödvändigt transportmedel för studeranden?
- Kan ett skolrestöd möjliggöras för de studerande som bor på landsbygden och där det inte finns bra förbindelser med kollektivtrafik?

Landskapsregeringens förslag

Studiepenning för studerande vid avgiftsfritt gymnasium, 17 år, boende hos vårdnadshavare minskas

Enligt förslaget minskas studiepenningen för denna grupp med 78 euro/månad, från 138 e/mån (indexjusterat belopp år 2024) till 60 e/mån.

De flesta 17-åringar som bor hos vårdnadshavare och där familjen har ekonomiska svårigheter svarar att minskningen skulle betyda att de behöver prioritera bort viktiga vardagssaker, så som transport, mat eller hygienprodukter.

”Summan man får nu är inte hög, men det går om man planerar. 60e går inte riktigt. Det är ingen summa man kan planera med.” -Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

Ett barn som är 16 år och bor med en ensamstående förälder med låga inkomster kan få barnbidrag (minst 110€, beroende på antal barn under 17 år i familjen) och ensamförsörjartillägget (80€), vilket blir totalt minst 190€/månad. När den studeranden fyller 17 år skulle hen enligt förslaget få 60€ studiestöd och troligtvis 90€ tillägg för 17-åringar (beroende på vårdnadshavarens inkomster), vilket blir totalt 150€/månad, en minskning på 40€/månad. Med det nuvarande studiestödet skulle studeranden få 138€+90€ = 228 €/månad.

”Även om skolan är gratis så måste man äta. Om stödet minskar när barnbidraget slutar så äter man inte. Ont blir värre.” -Vårdnadshavare för en studerande som bor hos föräldern

”Jag tycker att om ni ska sänka studiestödet så ska ni höja våra föräldrars löner eller speciellt dom som har ensamstående föräldrar, så att dom kan hjälpa sörja oss, för min

¹⁶ <https://www.kela.fi/skolrestod-belopp-och-utbetalning#du-anvander-eg-et-fardsatt>

förälder har inte råd med det om ni kommer sänka och jag kommer inte kunna studera. För jag måste ha råd att leva.” -Studera nde, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”Hur ska man gå från att ungdomens vårdnadshavare får 120€ (barnbidrag) i månaden som fortfarande är ganska lite som ska räcka till mat, kläder, hygienartiklar, fritid, hobbyer, om man ska ha råd att tanka sin mopedbil/moped om man bor längre bort än andra. Hur skulle jag ens klara mig på 60€ på en hel månad om jag ska köpa mina egna kläder, mat, fritid, hobby, intressen, om inte mina vårdnadshavare kan betala sådant åt mig då dom inte längre får barnbidrag.” -Studera nde, 16 år, bor hos vårdnadshavare

”Det påverkar väldigt mycket eftersom jag inte kommer att ha råd att köra och om jag måst köpa till exempel ny laddare till datorn så skulle hela studiestödet fara.” - Studera nde, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”Jag antar att ganska många bara ger upp isåfall, de drar och jobbar istället.” - Studera nde, 17 år, boende hos vårdnadshavare

Rekommendation:

- Se över den totala stödsumman som 17-åringar som lever i familjer med ekonomisk utsatthet kan få så att summan tillgodoser alla barns rätt till en skälig levnadsstandard. Enligt förslaget skulle stödsumman kunna minska med 40€/månad när barnbidraget slutar för en minderårig studera nde som bor med en ensamstående förälder med låga inkomster.

Studiepenning för studera nde vid avgiftsfritt gymnasium, 18 år eller äldre, boende hos vårdnadshavare minskas

Enligt förslaget minskas studiepenningen för denna grupp med 82 euro/månad, från 148 e/mån (indexjusterat belopp år 2024) till 66 e/mån.

Enligt lag svarar föräldrarna för kostnaderna för barnets utbildning även efter det barnet fyllt 18 år, om detta prövas skäligt.¹⁷

Det lyftes fram att situationen kan se väldigt olika ut i olika familjer. Det finns studera nde som bor med vårdnadshavare men som inte får t.ex. mat eller hygienprodukter från dem. Några studera nde lyfte fram att vissa vårdnadshavare vill att ungdomar betalar hyra om de bor hos dem efter att de fyllt 18 år. Enligt dem är det helt förståeligt men blir svårt ifall studera nde får mindre stöd i framtiden.

”Jag använder studiestöd till att köpa mat hem, då jag inte får något från föräldrarna. Ifall studiestödet sänks skulle jag behöva förmodligen ta ner på mina matkostnader hemma. Det är svårt att få pengar att räcka till i familjen.” -Studera nde, 18 år, bor hos vårdnadshavare

¹⁷ Lag om underhåll för barn

”Eftersom att det kommer sänkas så mycket kommer jag inte ha råd med mina aktiviteter och speciellt när jag blir 18 snart eftersom att mina föräldrar inte har någon skyldighet att betala för alla då.” -Studeraende, 17 år, bor hos vårdnadshavare

För de studerande som har rätt till tillägg för 17-åringar kan den ekonomiska situationen plötsligt bli betydligt värre när man fyller 18 år. Enligt förslaget kunde stödet för den studerande som får studiepenning (60€ enligt förslaget) och tillägg för 17-åringar (max 90€, totalt max 150€) plötsligt minska med 84€ den månaden studeranden fyller 18 år. Det kan vara lättare för vissa ungdomar att få jobb när de har fyllt 18 år, men flera studerande lyfte fram svårigheter med att hitta arbete även när man har fyllt 18.

”Jag måste fortfarande bo hos föräldern eftersom jag inte kan hitta arbete så ekonomiskt stöd är det enda sättet för mig att få inkomst, så jag kan inte flytta ut. Jag försöker spara så mycket jag kan.” -Studeraende, 19 år, bor hos vårdnadshavare

Rekommendation:

- Se över den totala stödsumman som studerande över 18 år som lever i familjer med ekonomisk utsatthet kan få så att summan möjliggör en skälig levnadsstandard och att ungdomen kan göra klart sin utbildning. Enligt förslaget skulle stödsumman kunna minska med 84€/månad för en studerande som bor med vårdnadshavare med låga inkomster när studeranden fyller 18 år.

Studiepenningen för studerande 17 år som är tvungna att flytta hemifrån påverkas inte

Enligt förslaget ändras studiepenningen inte för studerande som är 17 år och som är tvungna att flytta hemifrån på grund av att det är längre än 2 timmar t/r från föräldrahemmet till skolan. Förslaget att inte minska studiestödet upplevs som positivt bland svarande men stora ekonomiska utmaningar lyfts fram även med den nuvarande situationen.

De som jobbar med skärgårdsungdomar lyfter fram att det är svårt att hitta billig boende i Mariefhamn. Det finns exempel på ungdomar som väljer att flytta bort från Åland pga att det är billigare att hitta bostad annanstans, de som bor oerhört trångt med syskon för att de inte har råd med större bostad och de som har otroligt svårt att hitta bostad inom rimligt avstånd pga kostnaderna. Både studerande och vårdnadshavare lyfte fram att det har varit väldigt svårt att hitta boenden där bostadsstödet skulle täcka 80% av hyran och att bostadsstödbeloppet inte har hängt med i uthyrningamarknadens verklighet och avsaknaden och bristen på billiga hyreslägenheter i Mariefhamn.

”Största delen av studiestödet går till hyra, eftersom bostadsstödet inte räcker till hyran. Har ca 100€ över till el och mat.” -Studeraende, 17 år, bor självständigt

Övriga kostnader för de som bor självständigt lyftes också fram. Kostnader för allt som behöver skaffas till ett nytt hem, så som torrvaror, köksutrustning, städutrustning och hygienartiklar, blir väldigt stora. Priserna för maten upplevs som väldigt dyra av flera svaranden och särskilt om man inte har möjlighet att handla i större matbutiker

eftersom möjligheten att ta sig dit saknas och då behöver man handla i mindre butiker som oftast är dyrare.

Kostnader för mobilabonnemang och internetabonnemang lyftes också fram. Alla har inte råd med internetabonnemang hemma men också månadsavgift för mobilen kan vara för dyr. Det lyftes fram att när man endast har möjlighet att ha kontantkort till sin mobil och ifall pengarna på kortet tar slut har man inte möjlighet att kontakta familjen om något skulle hända då man bor ensam.

Eftersom de barn som får bostadsstöd inte får gratis busskort kan ett barn behöva stressa över ifall hen har råd att åka hem till familjen under helgerna eller om man borde stanna i stan ensam för att spara pengar.

Även en fråga om de 17-åringa som inte har en restid mellan föräldrahemmet och skolan som är längre än 2 timmar tur och retur men som bor självständigt av olika anledningar lyftes fram. AMS har i dagsläget inga siffror på hur många det finns. Den gruppen har inte rätt till bostadsstöd, men det kan tolkas att enligt förslaget kommer studiepenningen inte minskas för 17-åringar som bor självständigt, även om de inte är tvungna att flytta hemifrån på grund av att det är längre än 2 timmar t/r från föräldrahemmet till skolan.

Rekommendationer:

- Det kom tydligt fram att den här gruppen av barn kan vara extra utsatt för ekonomiska svårigheter och det är viktigt att gruppen blir ett undantag så som landskapsregeringen föreslår.
- Det blev även tydligt att även med det nuvarande stödbeloppet finns det risker att barnets rättigheter inte tillgodoses pga ekonomiska utmaningar. Därför är det viktigt att den totala stödsumman och de olika stödformerna som 17-åringar som bor självständigt och lever i ekonomisk utsatthet kan få ses över så att summan tillgodoser alla barns rätt till en skälig levnadsstandard samt rätten till utbildning.
- Undersök ifall stödet för de 17-åringar som bor självständigt men som inte är tvungna att flytta hemifrån på grund av att det är längre än 2 timmar t/r från föräldrahemmet till skolan behöver ses över.

Studiepenningen för studerande 18 år eller äldre som bor självständigt påverkas inte

Enligt förslaget ändras studiepenningen inte för studerande vid avgiftsfritt gymnasium som fyllt 18 år och bor självständigt. Förslaget att inte minska studiestödet för de som bor självständigt upplevs som positivt bland svarande men ekonomiska utmaningar lyfts fram även med den nuvarande situationen. Liknande problem som drabbar de 17-åringar som bor självständigt lyftes fram även gällande de som fyllt 18 år och bor självständigt.

Rekommendation:

- Det kom fram att även den här gruppen kan vara väldigt utsatta för ekonomiska svårigheter bl.a. på grund av hyresnivån och stigande matpriser och det är därför positivt att gruppen blir ett undantag så som landskapsregeringen föreslår. Dock blev det också tydligt att även med det nuvarande stödbeloppet

finns det studerande i den här gruppen som lever i ekonomisk utsatthet och därför vore det viktigt att den totala stödsumman och de olika stödformerna ses över.

Tillägg för 17-åringar

Enlig förslaget ändras tillägg till studiepenningen för studerande som är 17 år och lever i familjer med låga inkomster (tillägget är beroende på föräldrarnas/förälderns inkomst) inte.

Det kom tydligt fram att studerandena i låginkomstfamiljer inte alltid kände till att de har rätt att få tillägg för 17-åringar. Möjlighet och informationen behöver säkerställas för de grupper som riskerar underutnyttja det stöd de har rätt till, t.ex. de ungdomar där vårdnadshavare inte av olika anledningar kan hjälpa till med att ansöka olika stöd. En vuxen som jobbar med ungdomar lyfte fram att det även kan vara kämpigt för vissa ungdomar att ta upp med föräldrar vad de har för inkomster.

”Helt ärligt har jag inte vetat om det (tillägget för 17-åringar), ingen som har berättat om det till mig.” -Studerande, 17 år

En studerande lyfte också fram att rätten till tillägg för 17-åringar beaktar endast vårdnadshavares inkomster men inte familjens riktiga ekonomiska situation. De familjer som tjänar lite för mycket för att man skulle ha rätt till tillägget kan ha höga kostnader, skulder mm, vilket gör att familjen ändå inte har mycket pengar kvar. Det kom också fram att tillägget som baseras på vårdnadshavares inkomster inte alltid beaktar barnets individuella situation, t.ex. vid konflikter inom familjen eller om barnet bor i familjehem.

Det lyftes fram att det känns svårt att tillägget försvinner när man fyller 18 år även om man skulle ha exakt samma boende- och ekonomisk situation.

Rekommendationer/frågor:

- Möjlighet och informationen behöver säkerställas för de grupper som riskerar underutnyttja det stöd de har rätt till, t.ex. de ungdomar där vårdnadshavare inte av olika anledningar kan hjälpa till med att ansöka olika stöd.
- Vilka stödmöjligheter finns för de barn vars föräldrar ligger precis ovanför inkomstgränser men där barnets/familjens reella ekonomiska situation gör att exempelvis barnets rätt till utbildning, skälig levnadsstandard eller hälsa kränks?

Frysning av indexjustering

Många svarande lyfter fram att hyrorna för lägenheter och matkostnader samt övriga kostnader har blivit högre under de senaste tiderna. Därför känns det orättvist att indexjusteringen ska frysas. Det kan bli problematiskt särskilt för de som får bostadsstöd och har redan nu svårt (eller omöjligt) att hitta lägenhet där bostadsstödet skulle täcka 80% av hyran.

”Pengarna räcker inte till både mat, hyra, el. I en tidigare lägenhet räckte inte ens studiepenning+bostadsbidrag till hela hyran. Då måste man låna pengar och studielån, inte för att det räcker heller långt.” -Studeraende, 25 år

”Priserna har ju höjts, så det blir faktiskt jättesvårt. Det konstiga är att man bestämmer det nu när allting har blivit dyrare.” -Studeraende, 17 år

”Man märker ju ganska snabbt på konton också när priserna höjs, därför tror jag den där indexen skulle vara bra.” -Studeraende, 17 år

Rekommendation:

- För att följa barnkonventionen och barnrättskommitténs rekommendationer i enlighet med [den allmänna kommentar nr 19](#) (punkt 31) bör landskapsregeringen visa att det inte finns några alternativ till de sparåtgärderna som drabbar de barn och studeraende som redan lever i ekonomisk utsatthet. Det bör också visas att sparåtgärderna är nödvändiga, rimliga, proportionerliga, icke-diskriminerande och tillfälliga, och att eventuella rättigheter som de påverkar kommer att återställas snarast möjligt.

Lättillgängligt material om möjliga förmåner i olika situationer (exempel)

Ett lättillgängligt material gällande olika studiesociala- och andra förmåner för studeraende i olika situationer har efterfrågats.

Ett exempel:

Studeraende A: 16 år bor med vårdnadshavare

- Får barnbidrag X €. Ev ensamförsörjartillägg X €.
- Får gratis busskort om man bor mer än 5 kilometer från skolan.

Studeraende B: 16 år bor borta i veckorna pga mer än 2 timmar resa till skolan från föräldrahemmet

- Får barnbidrag X €. Ev ensamförsörjartillägg X €
- Får bostadsbidrag dock max 80 % av hyran och inte mer än X €.
- Får inte busskort.

Studeraende C: 17 år bor med vårdnadshavare

- Får studiestöd X €.
- Får gratis busskort om man bor mer än 5 kilometer från skolan.
- Kan få extra tillägg X-X € om man bor hos en vårdnadshavare med låga inkomster och redovisar föräldrarnas inkomster.

Studeraende D: 17 år bor självständigt i veckorna pga mer än 2 timmar resa till skolan från föräldrahemmet

- Får studiestöd X €
- Får bostadsbidrag dock max 80 % av hyran och inte mer än X €.
- Kan få extra tillägg X € om man bor hos en vårdnadshavare med låga inkomster och redovisar föräldrarnas inkomster.
- Får inte busskort.

.....

Sammanfattning

Studiestöd, de andra tillgängliga stödformer och avgiftsfria gymnasiestudier är en helhet. Det viktigaste är att säkerställa att utbildning efter grundskolan är tillgänglig och åtkomlig för varje barn och ungdom enligt sin förmåga och sina särskilda behov oavsett ekonomisk situation samt att alla barn och ungdomar får sina rättigheter tillgodosedda oavsett den ekonomiska situationen.

I de svar som samlades från både studerande, vårdnadshavare och vuxna som jobbar med barn/ungdomar kom det tydligt fram att det redan nu finns studerande som lever i ekonomisk utsatthet och där den ekonomiska situationen påverkar barn och ungas studier, psykiska och fysiska hälsa, sociala relationer och framtidsplaner. Med landskapsregeringens förslag riskerar situationen bli ännu värre för dessa studerande och även för andra studerande som med det nuvarande stödet just och just klarar sig. För att säkerställa tillgodoseendet av alla barn och ungas rättigheter krävs isåfall kompensatoriska åtgärder för de studerande som redan nu lever i eller riskerar hamna i ekonomisk utsatthet. Totala konsekvenser av de olika ändringarna som påverkar eller kommer påverka barnfamiljers och studerandes ekonomiska situation bör analyseras.

”Jag tycker att det är jätteviktigt att man spenderar pengar på barnen, för vi är ju framtiden. Det är jätteviktigt att man ger extra mycket, att man tar hand om oss mer och ser till att vi har det så bra som möjligt.” -Studerande, 17 år

Det är förståeligt att studiestödet sänks i enlighet med hur mycket de avgifterna som studerande måste betala för studiematerial minskas. Det bör noteras att flera studeranden som delade sina åsikter hade svårt att förstå kopplingen mellan de två, då de som studerar vid avgiftsfritt gymnasium redan nu får det mesta studiematerial avgiftsfritt men nu ska deras studiestöd ändå halveras. För tillfället saknas även en beräkning över hur mycket studerandes avgifter har minskat och kommer att minskas när gymnasieutbildningen har blivit avgiftsfri och när den blir det också med stöd av lagen hösten 2025.

Det lyftes fram att ungdomar vill få tydlig information om hur de pengarna som sparas genom de föreslagna ändringarna kommer att användas. Tydligare motiveringar kring ändringarna som föreslås efterfrågades också.

”Det är jätteviktigt för oss att veta att om pengarna inte för till oss, vart ska de då? Mycket är online idag, så det är inte mycket som skolan köper till oss idag, jag tror inte att det (avgiftsfritt gymnasium) kostar så mycket för skolan.” -Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

Det är viktigt att Ålands ekonomi fås i balans men enligt FN:s barnrättskommitté bör landskapsregeringen i ekonomiska kristider säkerställa att barnen är de sista som drabbas, i synnerhet barn i utsatta situationer (så som barn som lever i ekonomisk utsatthet). Om landskapsregeringen ändå beslutar vidta åtgärder som påverkar barns

rättigheter negativt ska landskapsregeringen enligt barnrättskommittén kunna visa att åtgärderna är nödvändiga, rimliga, proportionerliga, icke-diskriminerande och tillfälliga, och att eventuella rättigheter som de påverkar kommer att återställas snarast möjligt.¹⁸

Information om samhällets stöd måste ges alla barn tidigt och på ett åldersanpassat sätt och det måste säkerställas att alla barn vet från tidig ålder att familjens ekonomi inte påverkar deras möjligheter att studera på andra stadiet. Därför måste det också finnas långsiktighet i stödsystemen.

Studiestödets och de olika störformernas belopp borde baseras på beräkningar om vad som anses vara i enlighet med alla studerandes rätt till en skälig levnadsstandard. Det behöver också säkerställas att alla studerande som har rätt till de ekonomiskt behovsprövade tilläggen också får dem. Det kan vara krävande för studerande eller föräldern att känna till och ansöka om det stöd som de har rätt till. Om studerande inte klarar av sina nödvändiga utgifter, så som utgifter för mat, bostad, hälsovård och kläder mm ska de i så fall söka utkomststöd från KST? Utkomststödet är ett ekonomiskt stöd som beviljas i sista hand och kräver mycket byråkrati. Enligt KST behöver studerande också först ansöka om andra stöd som de kan ha rätt att få, inkluderande studielån.¹⁹ Ska studeranden betala sina nödvändiga utgifter med lånepengar?

Eftersom det inte var möjligt att höra studeranderåden vid lyceum och yrkesgymnasium på grund av den korta tiden är det viktigt att studeranderådets åsikter hörs till exempel under remissrundan. Studerande önskade möjlighet att diskutera de föreslagna ändringarna direkt med beslutsfattare:

”Det är svårt för politikerna att förstå hur vi faktiskt har det, de har ju lön och så och klarar sig men vi klarar oss inte. Där är det också svårt för dem att förstå om de inte hör vad vi har att säga. Jag tänker att om de ser oss så blir det en helt annan grej. Då får de se vår oro, vår stress över det här. Det skulle vara bättre om de skulle få se oss och hur vi faktiskt känner.” -Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

”Personligen tycker jag att de (politikerna) kan visa oss varför de tänker dra ner (studiestödet). Det är väldigt svårt att få tillit på dom om de bara säger att ”Vi ska sänka er studiestöd för att ni har gratis skola”. Varför det då? Hur mycket kostar de där licenser och gratisgrejerna (som studerande får från skolan)? Det skulle nästan vara bäst att ha ett möte i person med de politikerna som vill sänka studiestödet. När det kommer till så här stora ändringar så då måste man ju ha mer kontakt (med de som berörs).” -Studerande, 17 år, bor hos vårdnadshavare

¹⁸ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 19 \(2016\) om offentlig budgetering för förverkligandet av barns rättigheter \(artikel 4\), punkt 31.](#)

¹⁹ <https://www.kst.ax/sites/default/files/attachments/page/Utkomstst%C3%B6d%20slutlig.pdf>

Bilaga: Enkätfrågorna

Enkät för studerande

Vill du hjälpa vuxna att bättre förstå ekonomiska svårigheter bland ungdomar?

Har du eller din familj svårt att få pengarna att räcka till? Vill du berätta om dina erfarenheter och hjälpa vuxna att bättre förstå ekonomiska svårigheter bland ungdomar?

Vill du svara skriftligt: Fyll i frågorna här nere.

Vill du hellre prata: Fyll i dina kontaktuppgifter här nere så kontaktar Jonna från Rädda Barnen dig.

Dina och andra ungdomars åsikter kommer att sammanställas utan namn i en rapport till Ålands landskapsregering. Landskapsregering arbetar just nu med att ändra studiestödslagen eftersom gymnasieutbildningen har blivit avgiftsfri och de vill därför bättre förstå hur de ändringarna som planeras påverkar ungdomar och deras rättigheter.

* Obligatoriskt

1. Ditt namn *

2. Dina kontaktuppgifter (e-post, telefonnummer eller snap) *

3. Hur gammal är du? *

4. Jag vill *

- att Jonna på Rädda Barnen kontaktar mig och vi kommer överens om hur jag lättast kan svara
- Ge mina svar här skriftligt

5. Jag vill helst att Rädda Barnen kontaktar mig via

- SMS
- E-post
- Snapchat
- Annat

Här kan du dela dina erfarenheter eller tankar skriftligt. Du kan svara på de frågor du vill.

6. Studerar du på andra stadiet?

- Ja, Lyceum
- Ja, Yrkesgymnasium
- Ja, Folkhögskola
- Nej
- Annat

7. Har du eller din familj svårt att få pengarna att räcka till?

- Ja

- Nej
- Annat

8. Bor du självständigt?

- Ja
- Nej
- Annat

9. Får du studiestöd?

- Ja
- Nej
- Annat

10. Hur mycket studiestöd får du nu? (Om du vet)

11. Vad gör du med studiestödspengarna?

12. Ifall studiestödet sänks, finns det något du behöver prioritera bort?

13. Hur påverkar de ekonomiska svårigheterna dig? Du får gärna skriva om det påverkar bl.a. din vardag, din utbildning, dina framtidsplaner, dina sociala relationer och ditt välmående.

14. Något annat som du vill dela eller fråga?

15. Får Rädde Barnen kontakta dig för att ställa ytterligare frågor om det behövs?

- Ja
- Nej

Enkät för vuxna som arbetar med studerande

Professionellas åsikter gällande ekonomiska svårigheter bland ungdomar samt gällande studiestödet

Rädde Barnen i uppdrag från landskapsregeringen vill samla information från ungdomar, samt professionella som arbetar med unga, gällande ekonomiska svårigheter, särskilt bland de som studerar på andra stadiet. Ålands Landskapsregering arbetar för närvarande med att ändra studiestödslagen eftersom gymnasieutbildningen har blivit avgiftsfri. Även en temporär ändring där man fryser studiestödets indexjustering från och med 2025 och tre år framåt planeras. Nu vill landskapsregeringen bättre förstå hur de ändringarna som planeras för studiestödet påverkar ungdomar och deras rättigheter.

Du kan dela dina tankar nedan. Vill du hellre dela dina tankar muntligt ta gärna kontakt med Jonna på Rädde Barnen (jonna@raddabarnen.ax, +358 457 344 8483).

Svara gärna innan den 18.10 om möjligt eller senast den 22.10. Alla svar från ungdomar och professionella kommer att sammanställas i en rapport till Ålands landskapsregering.

* Obligatoriskt

1. Ditt namn *
2. E-post *
3. Träffar du ungdomar/studerande med ekonomiska svårigheter i ditt arbete?
 - Ja
 - Nej
 - Annat
4. Upplever du att ekonomiska svårigheter påverkar ungdomarnas utbildning eller utbildningsmöjligheter? Hur isåfall?
5. Berätta också gärna om och hur du upplever att ekonomiska svårigheter påverkar ungas vardag, framtidsplaner, sociala relationer och välmående mm.
6. Annat du vill dela gällande ungdomar, ekonomiska svårigheter, studiestöd eller de planerade ändringarna?